

Deres referanse:
201504611

Vår referanse:
201602077

Sted, Dato
Oslo, 01.12.2016

HØRING – RAPPORT FRA ARBEIDSGRUPPEN FOR UTARBEIDING AV FORSLAG TIL NY BISTANDSINSTRUKS

Det vises til brev av 21. oktober 2016 med høringsfrist 1. desember 2016.

Politihøgskolen (PHS) takker for muligheten til på komme med innspill i denne saken. Innledningsvis ønsker PHS å komme med honnør til arbeidsgruppen for et godt og grundig arbeid.

PHS, som utdanningsinstitusjon, samarbeider tett med mange avdelinger i Forsvaret. Dette er et samarbeid som bygger på gode relasjoner og er utviklet gjennom flere år. PHS har ingen selvstendige erfaringer med bruk av Bistandsinstruksen (instruks for Forsvarets bistand til politiet), men bruker denne som tematikk innen flere av våre utdanninger innen sivil krisehåndtering. I tillegg har PHS erfaringer med Bistandsinstruksen gjennom vårt oppdrag fra Politidirektoratet (POD) som evaluator av nasjonale øvelser (GEMINI, TYR, Liv med flere).

Et av hovedfunnene fra de nasjonale øvelsene de siste årene, er at bistandskonseptet er byråkratisk og godkjeningsprosessene tar lang tid. Dette er spesielt krevende i forhold til tidskritiske hendelser. Intensjonene til arbeidsgruppen, med en forenkling av disse prosessene, støttes derfor fullt ut av PHS. Ved endring av dagens Bistandsinstruks, av november 2015, er det innført en ny § 16 som omhandler Hastesaker. Slik PHS leser denne nye paragrafen vil denne løse utfordringene i forhold lange og byråkratiske prosesser ved tidskritiske hendelser. Denne nye paragrafen ble øvd under øvelse TYR 2016, men PHS foreløpige erfaringer fra øvelsen tyder på at paragrafen ikke i god nok grad er kjent, forstått og utnyttet (implementert) i politiet og Forsvaret. Det er derfor for tidlig å erfare hvorvidt fullmakten (mulighetsrommet) i dagens instruks løser nevnte utfordringer, eller at arbeidsgruppens forslag vil tydeliggjøre roller og ansvar.

PHS støtter arbeidsgruppens forslag om å operere med «bistand» og ikke dele opp mellom «alminnelig bistand» og «håndhevelsesbistand».

Høringsmottakere er anmodet spesielt å kommentere på arbeidsgruppens forslag til § 4 og § 11.

POLITIHØGSKOLEN

Pb.5027 Majorstuen, 0301 Oslo
Slemdalsveien 5
Tlf: 23 19 99 00 /Faks: 23 19 99 01
Org. nr: 974 761 017 / Giro: 7694.05.08335
www.phs.no /postmottak@phs.no

Avdeling Bodø

Pb. 6004, 8002 Bodø
Universitetsalleen 1
Tlf: 23 19 99 00
Faks: 75 58 80 30

Utdanningscenter Kongsvinger

Pb. 100, 2201 Kongsvinger
Motjernsvegen
Tlf: 23 19 99 00
Faks: 62 82 59 50

Justissektorens kurs- og øvingssenter Avdeling Stavern

Pb. 204, 3291 Stavern
Fredriksvern Verft
Tlf: 23 19 99 00
Faks: 33 20 61 00

§ 4: Beslutningsprosedyre ved anmodning om bistand

- PHS støtter forslaget om at beslutningsmyndigheten «senkes» fra departementene (henholdsvis Forsvarsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet) til politiet (anmoder) og Forsvarets operative hovedkvarter (FOH; avgiver). Departementene vil i kunne utøve den konstitusjonelle kontrollen med bistanden som såkalt «red-card-holder». Forslaget bidrar til økt presisjon i anmodninger og beslutninger om bistand, sikrer faglighet og bidrar til at prosessene ikke tar unødvendig lang tid.
- Siste del av paragrafen handler om tidskritiske situasjoner, og er også sikret gjennom dagens § 16 (se forøvrig tidligere kommentarer).

§ 11: Dekning av kostnader

PHS har ingen kommentarer til dette forslaget.

PHS ønsker å komme med kommentarer til ytterligere 2 paragrafer i forslaget fra arbeidsgruppen:

§ 6: Ledelse og gjennomføring av bistandsoperasjoner

I denne sammenheng er det viktig å bemerke at hendelser som berører flere politidistrikt (flere ansvarlige politimestre) vil POD ha en koordinerende rolle – også i forhold til prioritering av bistand fra Forsvaret. Det bør derfor fremkomme av eventuell ny instruks at i slike tilfeller må koordineringen skje mellom FOH og POD (eventuell ledende politimester).

§ 7: Særlig om maritime kontraterroroperasjoner

Forslaget har, etter PHS forståelse, både juridiske og operasjonelle konsekvenser:

- A. Forslaget til arbeidsgruppen berører, etter PHS mening, konstitusjonelle spørsmål som ikke kan reguleres gjennom en instruks. Den handler om hvilket samfunnsoppdrag som skal tilligge justissektoren og hvilket oppdrag som skal tilligge forsvarssektoren. PHS er derfor ikke ening med arbeidsgruppen at denne instruks kan regulere slike operasjoner uten lovendring. Se for øvrig vedlegg – betraktning fra førsteamanuensis Linda A. Hoel.
- B. Operasjonelle utfordringer (situasjonsforståelse og beslutningsprosesser): det vil være stedlig politimester (eventuelt ledende politimester utpekt av POD) som har det overordnede ansvaret for å håndtere alle hendelser som oppstår, herunder de operasjoner som blir iverksatt for å løse disse. Det vil da være særdeles problematisk at Forsvaret gis et selvstendig ansvar, herunder muligheten til å aksjonere uten ordre fra politiet, for å løse hendelsen. Politimester må, med et beslutningsgrunnlag bestående av blant annet situasjonsrapportering, etterretning (tolkning og analyse av tilgjengelige sensorer og informasjon) og tilgjengelige ressurser beslutte hvilke virkemidler som er best egnet til oppgaveløsningen. Politiet vil generelt ha tilgang til, herunder ansvar for, de fleste av samfunnets sensorer til informasjon og er derfor den som vil kunne etablere den beste situasjonsforståelsen. Håndtering av kriminalitet, herunder terror, er politiets ansvar og det må derfor også være stedlig politimester som besitter den hele og fulle beslutningen om eventuell bruk av, og hvilke, virkemidler (herunder ressurser fra Forsvaret som er stilt til disposisjon for politiet).

Vedlagt vårt hørings svar legger vi ved en betraktning fra Linda Hoel, førsteamanuensis ved Politihøgskolen, avdeling Bodø, som beskriver Politihøgskolens utdanning med hensyn til ivaretagelse av etiske aspekter ved politiarbeidet.

Dette bør være viktige perspektiver og kunnskap når man skal vurdere om politiets oppgaver kan overføres til andre offentlige virksomheter, i dette tilfellet forsvaret.

Med hilsen

Tor Tanke Holm

Fungerende rektor

Dokumentet er elektronisk godkjent uten signatur.

Saksbehandler:

Eirik Rosø, seksjonsleder, operativ seksjon, avdeling for etter- og videreutdanning, Politihøgskolen

Linda Hoel, førsteamanuensis, avdeling Bodø, Politihøgskolen

KOPI:

Elisabeth Rise, Elisabeth.rise@politiet.no

Morten Rustad, Morten.rustad@politiet.no

VEDLEGG:

«Politihøgskolens bachelorutdanning – den fremtidige politibetjentens kompetanse og ansvar.»

POLITIHØGSKOLENS BACHELORUTDANNING – DEN FREMTIDIGE POLITIBETJENTENS KOMPETANSE OG ANSVAR

Forfatter:

Førsteamanuensis Linda Hoel, Politihøgskolen, avd. Bodø.

Innledning

Politiet er statens forlengende arm, og forvalter av den grunn monopol på bruk av fysisk makt og tvang i fredstid (Finstad, 2014). Politiets makt og myndighet reguleres blant annet gjennom politilov og politiinstruks og yrkesetiske retningslinjer for politiet. Finstad (2014) skriver at samtidig som politiet gjennom sin makt og myndighet skal beskytte demokratiet, kan det samme demokratiet være truet og under sterkt press dersom politibetjenter misbruker sin myndighet. Politiets makt som en beskyttelse av og på samme tid en trussel mot demokratiet, er et oksymoron ved politiets virksomhet (Manner, 2010, s. 36). Det kontrastfylte i politiarbeidet er en iboende spenning som blant annet handler om politiets ansvarlighet og legitimitet. Dersom politiet ikke håndhever loven i tråd med rettsstatens prinsipper, kan politiet miste sin legitimitet i samfunnet. Et politi uten legitimitet, sier Finstad (2014) har ikke noe i et demokrati å gjøre. Når politiet rykker ut på oppdrag, er politiets legitimitet og ansvarlighet to sider av samme sak.

Situasjoner hvor samfunnet trenger politiet, er gjerne konfliktfylte situasjoner hvor mye står på spill, både for borgeren og politiet, og hvor særlig politiets legitimitet og tillit settes på prøve. Politiet kan reguleres og kontrolleres gjennom ulike kontrollorganer (se NOU 2009:12). Det er særlig en institusjon som har stor betydning for at politiets virksomhet sikres gjennom høy grad av ansvarlighet og legitimitet, og det er Politihøgskolen. Gjennom studier ved Politihøgskolen tilegner fremtidige politibetjenter seg en spesialisert kompetanse som i ytterste konsekvens er å være statens forvalter av voldsmonopol. Kompetansen medfører et *selvstendig, etisk ansvar* om hvordan oppgaven best kan løses. En politibetjent med denne kompetansen vil ta et ansvar som fremmer politiet som en normativ anstendig institusjon. Politihøgskolen søker å styrke fremtidige politibetjentes karakter slik at hun eller han er i stand til å føle og handle på den rette måten og til rett tid, overfor de rette menneskene og for den rette grunn. Å sikre et politi som er i stand til å forvalte statens maktmonopol på en etisk ansvarlig måte, handler om i) hvem som søker seg til politiutdanningen, ii) Politihøgskolens utdanning, og iii) den enkelte politibetjents profesjonsetiske ansvar til å vurdere hvilket maktinngrep situasjonen krever og *hvordan* makten bør utøves med hensyn til situasjonen og mennesker som er direkte eller indirekte berørt av politiets inngrep. Denne uttalelsen vil videre redegjøre for hvordan disse tre punktene søkes ivaretatt gjennom Politihøgskolens tre-årige generalistutdanning.

Rammeplan og fagplan

Politiets utdanning er en profesjonsrettet utdanning. Dette fremkommer i det øverste styringsdokumentet for politiutdanningen, Rammeplanen for Bachelor - Politikutdanning¹. Her formuleres overordnede føringer for Politihøgskolens bachelorutdanning. Dagens rammeplan stadfester at Politihøgskolens bachelorutdanning er en tre-årig utdanning som bygger på prinsippet om å utdanne politigeneralister. Generalistprinsippet er i tråd med Stortingsmelding nr. 42 (2004-2005). En politigeneralist har tilegnet seg grunnleggende kunnskaper om politiets

¹ Rammeplan for Bachelor - politiutdanning. Godkjent av høgskolestyret 11. september 2013. Godkjent av Justis- og beredskapsdepartementet 23. januar 2014.

hovedoppgaver; politiets forebyggende, kriminalitetsbekjempende og trygghetsskapende arbeid. Videre fremheves politigenerelistens handlingskompetanse slik:

I løsnings av oppgavene skal generalisten ha kompetanse til å utføre grunnleggende politiarbeid, foreta helhetsvurderinger, se sitt arbeid i en bredere samfunnsmessig sammenheng og trekke inn relevant spesialkompetanse og samarbeidspartnere ved behov. Generalisten skal ha utviklet grunnlag for fortsatt læring og utvikling gjennom utøvelsen av yrket (Rammeplan for bachelor-politiutdanning).

Politiutdanningen er tre-årig, hvor første og tredje studieår gjennomføres på campus og har en skolalistisk ramme, men samtidig direkte rettet mot politipraksis. Det andre studieåret foregår i sin helhet i politiets praksisfelt. Her får studenten opplæring under tett oppfølging og veiledning av en praksisveileder, samt en praksisansvarlig. Bachelorutdanningen utgjør 180 studiepoeng.

Fagplanen for bachelorutdanningen gir en nærmere beskrivelse av formålet med utdanningen, kunnskap- og ferdighetsmål, samt mål for generell kompetanse. Emneplanen beskriver også utdanningens innhold og form. Kort fortalt er første studieår et forberedende studium som skal gi studentene basiskunnskaper, ferdigheter og kompetanse til å tre inn i politiets praksisfelt i det andre studieåret. Andre studieår vektlegger praksiserfaring og refleksjon og som gjennom ulike studiepoenggivende arbeidskrav skal reflekteres og kontrasteres med vitenskapsteoretisk kunnskap. Det tredje studieåret skal bygge videre på studentenes erfaringer fra praksis, og samtidig bidra til fordypning av praksiserfaring gjennom kritisk og teoretisk refleksjon. Å lære studenter kunsten å lære av erfaring, er en sentral målsetting i politiutdanningen (Fagplan, Bachelor - Politiutdanning 2016-2019, s. 61).

Fagplanen utgjør ca. 70 sider. Det blir for omfattende å gjengi detaljert konkrete temaer og spesifikke målsettinger for hvert enkelt fagemne som ligger til grunn for utdanningen. I denne omgang vil det være tilstrekkelig å gjengi formålet med politiutdanningen:

Formålet med studiet er å utdanne reflekterte og handlekraftige polititjenestemenn/-kvinner som kan utføre forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet på en måte som ivaretar borgernes rettssikkerhet, trygghet, og samfunnets interesser for øvrig.

Gjennom utdanningens struktur og innhold søker man å sikre at fremtidige politibetjenter er *reflekterte, handlekraftige* og i stand til å *ivareta* politiets mandat og oppgave på en forsvarlig måte (se Stortingsmelding 42 (2005-2006) og Politiloven § 2). Fagplanen strukturerer utdanningen i fem hovedområder: Politi og samfunn, Metode, Orden og beredskap, Forebyggende oppgaver og Etterforskning. Hvert hovedområde konstitueres av ulike emneplaner som både hver for seg og sammen søker å ivareta formålet med utdanningen.

La oss se nærmere på fagplanens hovedområde Orden og beredskap for å illustrere dette: Hovedområdet utgjør emnene Ordenstjeneste og ordensjus, Vegtrafikkrett, Psykologi, Kommunikasjon og konflikthåndtering, Politioperativ innsatstrening, Arrestasjonsteknikk, Fysisk trening, Trafikktjeneste og Utrykningskjøring (Fagplan 2016-2019, s. 62). Samtidig som det enkelte emnet reflekterer sitt respektive fags særegenhet og vitenskapelighet, er det også orientert mot politiet som en profesjonspraksis. Det betyr at hvert enkelt emne innenfor et hovedområde er valgt ut på bakgrunn av en helhetlig profesjonsrettet forståelse av politiets oppgaver knyttet til Orden og Beredskap. For eksempel når det gjelder bruk av arrestasjonsteknikk, trenger politifolk tekniske og taktiske ferdigheter, og god fysikk.

Like fullt, å kunne anvende arrestasjonsteknikk, som er en «kunnskap i handling», handler også om evne til å vurdere hvilke arrestasjonsteknikker som er mest hensiktsmessige, forsvarlige og i tråd med gjeldende regelverk. Dette forutsetter at politifolk har god evne til skjønnsvurdering, og derfor formulerer emnet Arrestasjonsteknikk (Fagplan 2016-2019, s. 67) en målsetting om at fremtidige politifolk skal være i stand til å begrunne valg av arrestasjonsteknikker i sammenheng og i samsvar med politiets maktpyramide (Lagestad og Lohne Lie, 2011). Å kunne begrunne valg av arrestasjonsteknikk i henhold til hva situasjonen krever, forutsetter kunnskap om ulike former for makt og maktmidler, og graderingen av disse fra det mest lempelige middel til mer inngripende maktmidler som politiet rettmessig kan anvende (maktpyramiden). Studentene må videre reflektere over sine erfaringer, og egne reaksjoner i stressede og spissede situasjoner, hvordan han eller hun reagerer, føler, tenker og hvordan dette styrer både forståelsen av situasjonen og beslutninger som tas. Framtidens politifolk trener og øver kontinuerlig på å møte mennesker i ulike sinnstilstander og i denne sammenheng foreta situasjonsvurderinger med hensyn til anvendelse av makt. Treningen handler i særlig grad om å utvikle et fleksibelt skjønn for å kunne justere eventuelle maktinngrep i henhold til hvordan situasjonen forløper. En ordenssituasjon forutsetter også kunnskaper om psykologi som for eksempel stress og stressmestring, kommunikasjon og konflikthåndtering og ordensjuss (Fagplan 2016-2019, s. 67).

Politiets handlingskompetanse, det vil si å vurdere hva som står på spill i en situasjon og handle i tråd med situasjonens krav på et ansvarlig og legitimt grunnlag, oppøves blant annet gjennom erfaringer fra trening og øvelser. Politiutdanningen vektlegger i stor grad operative ferdigheter, men utdanningen legger betydelig vekt på at studenter også har en reflektert og etisk forsvarlig holdning til utøvelse av politimyndighet.

Politiets profesjonsetikk

Legger vi et samfunnsvitenskapelig perspektiv til grunn faller politiyrket inn i kategorien profesjon (se Molander og Terum, 2008, s. 18; Larsson, Gundhus og Granér, 2014). Politiet er en kunnskapsbasert yrkessammenslutning med et politisk mandat (Grimen, 2008). Politiet har både ekstern kontroll på adgang til arbeidsoppgaver og en intern kontroll med hensyn til utførelsen (se Stortingsmelding nr 42 2005-2006). Politiet er en sammensluttet organisasjon som har et tydelig politisk samfunnsmandat, som det kreves en spesialisert kompetanse for å utføre. Et annet kjennetegn ved en profesjon, er at den har sin egen profesjonsetikk (Christoffersen, 2011). Sammenheng mellom hva som bestemmer en profesjon (det organisatoriske eller politiske aspektet, eller utdanning og kompetanse) og profesjonsetikkens forankring, ble diskutert av Grimen og Nortvedt i 2005.

Grimen (2005) argumenterer for at profesjonsetikk må forankres i det samfunnsmandatet profesjonen har fått. Dette nedfelles i formaliserte normer og verdier for profesjonen, og som skal sikre at profesjonsutøvere handler i henhold til profesjonens mandat og oppgaver. En pålagt kodeks skal sikre at profesjonsutøveren tjener samfunnets interesser, og ikke profesjonsutøverens egeninteresse. Et slikt syn på profesjonsetikk er, i følge Grimen (2005) en politisk forankret profesjonsetikk.

Politikk bygger på etikk, og ikke omvendt, hevder professor i medisinsk etikk, Nortvedt (2005). Med denne holdningen til profesjonens mandat, imøtegår Nortvedt delvis Grimens syn på mandatets politiske betydning for profesjonsetikken, men Nortvedt frembringer at profesjonsetikken først og fremst må forankres i etiske hensyn til hva som er til det beste for pasienten og klienten. En slik profesjonsetikk er delvis forankret i et politisk mandat, men det profesjonsetiske ansvaret springer ut fra «en grunnleggende, ikke refleksiv sensibilitet til den andres ve og vel som binder mennesker sammen i etiske hensyn» (Nortvedt, 2005, s. 3).

Dette innebærer en evne til å la seg bli berørt av andres uttrykk, som for eksempel menneskelig lidelse og sårbarhet. Nortvedt argumenterer for profesjonsetikk som forankres i relasjonen mellom hjelperen og pasienten. En relasjonsrettet profesjonsetikk kan forhindre at profesjonsetikken «relativiseres til enhver tids politisk bestemte og herskende maktstrukturer» (Nortvedt, 2005, s. 2).

Grimen og Nortvedts diskusjon om profesjonsetikkens forankring berører også spørsmålet om politiets profesjonsetiske grunnlag. Selvsagt vil politiets profesjonsetikk springe ut fra det politiske mandatet og samfunnsoppdraget, som i tillegg må utøves i henhold til grunnleggende krav og grunnprinsipper for politiets oppgaveløsning (se Myhrer, 2014). Hva som er politiets juridiske handlingsplikt er nedfelt i politiloven, og politiinstruksen angir retningslinjer for politiatferd. I tillegg finner vi yrkesetiske retningslinjer (formulert i fire etiske grunnverdier, eller dyder) for hele politietaten nedfelt i medarbeiderplattformen (Politidirektoratet). Politilovens § 6 tar for seg politiets maktbruk og maktmidler. Lovparagrafen vektlegger blant annet at politiet skal opptre saklig, upartisk og med omtanke for personers integritet. Å ha omtanke for den andres integritet forutsetter en evne til empati. Dette betyr at også loven beskriver at politiet skal løse sine oppdrag med medfølelse og hensyn til "den andre". Den pålagte profesjonsetikken er således også relatert til etiske hensyn for borgeren.

Politiets profesjonsetikk er en etikk som i stor grad handler om formaliserte universelle lover og regler. I en studie (Hoel, 2011) av politifolks erfaringer, fremkommer det at politiets handlinger i praksis også kan forankres i grunnleggende etiske hensyn til det beste for mennesket.

I relasjonen med overgriperen, rusmisbrukeren, den psykiske syke, fremmedkrigeren, opprøreren, osv., kan politiet forstå hva som vil være den beste måten å håndtere situasjonen på. Det vil handle om lojalitet, medfølelse, rettferdighet, saklighet og direkte ansvar, men det vil også handle om å handle innenfor rettsstatens prinsipper.

Det særegne ved politiets praksis

Spørsmålet om profesjonsetikkens forankring må belyses utfra det særegne ved profesjoners virksomheter. Hva er så det særegne ved politiets praksis? Heder (2009) skriver at det er vanskelig å si hva som er politiarbeidets kjerne, fordi politiet har så mange varierte oppgaver. Det som svært mange av politioppgavene har til felles, er politiets møte med mennesker. Dette betyr at *møtet* er det mest sentrale i politiarbeidet (Heder, 2009, s. 280). Dette funnet fremkommer også i en doktorgradsstudie som undersøker politifolks erfaringskunnskap (Hoel, 2011 og 2013). Gjennom politifolks genuine erfaringer kan møter abstraheres slik (og kort fortalt): Når politiet rykker ut på oppdrag, møter de en forstyrret orden. Det er gjerne kaotiske og uoversiktlige situasjoner, hvor mennesker er kommet i en alvorlig indre konflikt med seg selv eller andre. Det er mennesker som kan være lettere eller alvorlig deprimert, ruset, psykotisk, eller av andre grunner er i emosjonell ubalanse eller i sterk affekt. Politiet møter mennesker som er i sårbare, kritiske og vanskelige situasjoner, og slike møter kan være svært uforutsigbare. Mennesker er gjerne i en situasjon hvor de *ikke* ønsker å møte politiet. Politiets plikt til å vurdere situasjonen med hensyn til maktinngrep, utfordres. Politiet må alltid være forberedt på at det uforberedte kan skje, men de bør unngå å håndtere situasjonen ut fra «det uforberedte» eller «worse case» tenkning. Som tidligere nevnt, maktpyramiden forutsetter at politiet løser situasjonen med lempeligste middel, og situasjoner vil ofte la seg løse med kommunikasjon mellom politi og borgeren. Dette forutsetter et åpent sinn, som en politibetjent formulerte, til å håndtere situasjonen til det beste for alle parter (se Hoel 2011, 2013 og 2015). Det er flere andre studier som støtter funnet om at politiarbeid bør foregå i relasjon med de berørte parter (se Delattre, 2011; Lagedstad, 2010; Aas, 2014).

Hoels studie viser at politibetjentens møte med mennesker, både er en ivaretagelse av de juridiske rammene, men samtidig viser politifolks erfaringer at «lovens bokstav også [er] forpliktet på det etisk gode» (Hoel, 2013, s. 71). Gjennom praksiserfaringer har politibetjenter utviklet en profesjonsetikk som også er politibetjentens egen etikk, og ikke kun en etikk som er pålagt dem. Det er en etikk i praksis som har sensibilitet til hva som står på spill i situasjonen - for begge parter. Et tilsvarende poeng om erfaringens betydning for økt innsikt og forståelse for marginaliserte mennesker, fremkommer også i en svensk studie (Lauritz, 2009).

Slik formålet med politiutdanningen peker på (Rammeplan for Bachelor - politiutdanning), har politiets virksomhet en ren instrumentell verdi og samfunnsnytte, og samtidig har praktisk politiarbeid i seg selv en iboende verdi knyttet til etiske hensyn i mellommenneskelige relasjoner.

Å balansere politiets instrumentelle verdi med ivaretagelse, empati, medfølelse og direkte ansvar for den konkrete borgeren, er viktig, ikke som en refleksjon eller teori, men som en holdning som kommer til uttrykk i praktiske situasjoner. Denne holdningen er et profesjonsetisk ansvar som ligger hos den enkelte politibetjent. Da en slik holdning kan utvikles gjennom trening, refleksjon, erfaringslæring og teoretisk kunnskap som for eksempel moralfilosofi, psykologi, kriminologi, sosiologi og teori om kommunikasjon og konflikthåndtering, blir dette også et viktig fokus i Politihøgskolens opplæring. Det er vesentlig å øve fremtidige politifolks evne til å forstå *hva* situasjonen krever, *når* og *hvordan* man skal handle ut fra denne situasjonen (Delattre 2011; Hoel, 2011). Denne kompetansen er også kjernen i det aristoteliske begrepet om dømmekraft (Aristoteles).

Profesjonsetikk - legitimitet og ansvar

Som tidligere nevnt kjennetegnes politiets møter med mennesker, av uforutsigbarhet. En psykologisk konsekvens av å møte uforutsigbare situasjoner, er frykten for ens eget ve og vel, eller egen sikkerhet. Politibetjenten kan la ubehagelige emosjoner legge føringer for hvordan håndtere et oppdrag. Dette betyr at fokuset på politibetjentens egen sikkerhet og behovet for kontroll, kan bli styrende for skjønnsutøvelsen. Skjer dette, står politibetjenten i fare for å bruke mer makt enn hva situasjonen i seg selv krever. Selv om handlingen kan forsvares med hjemmel i lov, kan konsekvensen være at politiet ikke møter borgeren. Han eller hun kan oppleve politiets håndtering som et maktovergrep, og krenkelsen blir et faktum. Men kanskje «en og annen krenkelse» ikke er så farlig?

Dette spørsmålet tar oss tilbake Finstads artikkel om «Det konfliktfylte politiarbeidet» og hennes poeng om at politiets ansvarlighet og legitimitet er avhengig av hverandre. Finstad skriver at

Enkelthendelser kan ikke betraktes som isolerte hendelser som bare har konsekvenser for tillit og legitimitet der og da, men har langsiktige konsekvenser for forholdet mellom politi og borgerne. Summen av enkelthendelser der politiet kritiseres, klages på eller anmeldes - med rette eller urette - skaper et «metaprodukt» som er svært betydningsfullt for politiets legitimitet. De personlige møtene mellom politi og publikum får avgjørende betydning. Det er derfor «små krenkelser» og «fillesaker» også utgjør en legitimitetsrisiko (Finstad, 2014, s. 250 - 251).

Finstad viser til hvor avgjørende enkeltmøtene mellom politiet og borger kan være for at samfunnet skal ha tillit til at politiet kan praktisere på et etisk grunnlag. Det vil si at makt utøves på en etisk forsvarlig og ikke-krenkende måte.

Forskning viser at norsk politi har høy grad av tillit i befolkningen (Egge, Strype og Thomassen, 2013). Dette kan handle om at norsk politi gjennom utdanning og erfaringer har utviklet en ansvarlig etikk som innebærer å forankre tjenestehandlinger i etiske hensyn for den enkelte, samtidig som pålagte lover, regler og formaliserte rutiner anvendes med et godt skjøn. Dette betyr ikke at straffbare forhold overses, men at *hvordan* politiet utøver loven foretas i hensyn til den som har begått lovbruddet. Dette viser tilbake til Nortvedts grunntanke om at etikken er en åpning mot å la det andre menneskets sårbarhet få gjøre inntrykk. Det handler om å møte det som knytter mennesker sammen som mennesker, som sårbarhet og avhengighet. I Hoels (2011) studie kommer dette til uttrykk i politifolks fortellinger. Blant annet var det en politibetjent som fortalte at

Jeg vet at de som slår mot meg, ikke slår mot meg personlig. Det er en halv erkjennelse, for den andre halve erkjennelsen er at uniformen er fylt av meg. Det er jeg som fyller uniformen, det er jeg som sendes på oppdrag. Og nettopp derfor må jeg investere så mye mer enn den begrensede effekten politiuniformen har. Hvis jeg ikke er villig til å ause av meg selv er jeg bare kjøttvekt og en stillingskode som sendes ut på oppdrag. Jeg skal gjøre en forskjell (Hoel, 2013, s. 51).

En politibetjent som metaforisk trer ut av politiuniformen og byr på seg selv, gjør seg selv sårbar. Dette er et eksempel som viser hvordan politifolk vektlegger å være et menneske blant mennesker – i etiske hensyn som binder oss sammen – hvor den polisierende makten også inngår.

Som nevnt innledningsvis har politiet et klart politisk mandat (nedfelt i Stortingsmelding nr. 42, 2005-2006). Politihøgskolens profesjonsutdanning bygger også på politivitenskaplig kunnskap om hva som kjennetegner politiets praksis og hvordan politiets praksisfelt utfordrer både ansvarlighet og legitimitet. Denne forståelsen ligger til grunn for både utdanningens innhold og læringsaktiviteter.

I forbindelse med øvelser, som politiutdanningen har en stor del av, samt B2-året hvor studenter er i praksis, utfordres studentene til å sette ord på sin forståelse av situasjonen, tanker, følelser, beslutninger, og valg og løsning av oppdrag. Studentene får både korrigerende og støttende tilbakemeldinger. Studenter skal lære av egne og andres erfaringer, og de må stille seg åpne for veiledning og korrigeringer. I løpet av studietiden, men særlig i praksisåret blir politistudenten kontinuerlig vurdert med hensyn til hans eller hennes egnethet til polititjeneste. Det legges vekt på at studenten selv vurderer sin egenhet, sammen med praksisansvarlige i B2-året (se Fagplan 2016-2019). Trening på tekniske og taktiske ferdigheter er viktig, og i den sammenheng vektlegges også kommunikasjon og dialog mellom studenter, og studenter og fagansatte. På denne måten bidrar Politihøgskolens utdanning til å utvikle studenters tekniske og taktiske ferdigheter, et juridisk skjøn og de human - etiske holdningene som en forsvarlig og hensiktsmessig skjønnsvurdering forutsetter.

Forskning som har sett på hvordan utdanning og yrkeserfaring påvirker utøvelsen av politirollen, viser at utdanning har positive effekter for hvordan politiet utøver politirollen (Dallay, 1975; Shernock, 1992; Roberg, 1978; Worden, 1990). I denne sammenheng viser Paoline og Terrils (2007) studie at både lengden på utdannelsen og graden av erfaring bidrar til at politiet er mindre tilbøyelig til å bruke verbal og fysisk makt (s. 193).

Et etisk godt skjønn, som det argumenteres for ovenfor, er også avhengig av personlige forutsetninger hos polititjenestepersonen. Ved Politihøgskolens utdanning jobber man systematisk med erfaringslæring og vitenskapelig kunnskap i den hensikt å kultivere et polisært skjønn hos den enkelte. Hvem som søker seg til politiryket og på hvilket grunnlag de ønsker å bli politi, har også betydning i dette bildet.

Hvorfor velger politistudenter å bli politi?

Flere sosiologiske studier, både kvalitative og kvantitative viser at politistudenter forankrer sitt yrkesvalg i personlige preferanser om å ha et yrke som er mangfoldig og variert, og verdier og idealer som handler om å jobbe med mennesker, være serviceinnstilt og å hjelpe mennesker (Chan, 2003; Hoel & Christensen, 2016; Larsson, Strype & Thomassen, 2006; Larsson, 2010; Lauritz, 2009; Winnæss & Helland, 2014). Disse preferansene kan tolkes slik at studentene baserer sitt yrkesvalg på etiske verdier. I en belgisk studie (De Schrijver & Maesschalck, 2015) undersøkes politistudenters utvikling av moralske vurderinger i løpet av deres ett-årige utdanning med teori og praksis. I denne studien fremkommer det at politistudenter har utviklet en høy evne til moralske vurderinger før de starter politiutdanningen.

Hoel & Christensen (2016) undersøker nærmere det etiske aspektet ved studentenes utdanningsvalg og finner at studenters valg av yrke kan sies å være konstituert av studentens selvforståelse og identitet. Funnet viser at politistudenter oppfatter at tidligere livserfaringer har formet dem slik at de allerede før de søker politiutdanningen, er særlig egnet til å jobbe som politi, i hvert fall hva gjelder holdninger og verdier. Studentene er ikke nødvendigvis direkte rettet mot actionfylte hendelser som å jakte på skurker med sirener og blålys (selv om en hendelsesstyrt jobb også virker spennende). Politistudentens valg av yrke kan også være et etisk valg basert på et normativt grunnlag om å stå i mot urett og å gjøre det rette. Empirien kan tolkes dithen at fremtidige politifolk orienterer seg mot å tjene borgeren og samfunnet allerede før de starter politiutdanningen. De er nærmest forhåndssosialisert til politiets verdier om å være rettferdig, vise respekt, være saklig og ikke-fordømmende, åpen og ansvarlig.

Dette betyr nødvendigvis ikke at fremtidige politifolk lar slike verdier komme til uttrykk i praktiske handlinger. Det kan være forskjell mellom personlige holdninger og verdier, og faktisk atferd i politiet. Flere studier viser nettopp hvordan nyutdannede politifolk i møte med politikultur ser bort fra sine legalistiske holdninger og etiske verdier, og adopterer mer erfarne politifolks «snarveier» frem til en løsning (Fekjær, Peterson & Thomassen, 2014; Chan, 2003). Det er også verdt å merke seg at «politikultur» er et omstridt begrep (Crockcroft, 2013). Flere forskere tar til ordet for politikulturbegrep har blitt en sekkebetegnelse for all uønsket atferd i politiet (Loftus, 2009). Imidlertid viser studier at det finnes ikke én homogen politikultur, men flere politikulturer (Chen, 2003; Wieslander, 2016).

Det potensielle gapet mellom politistudenters personlige verdier og holdninger og politikulturens konvensjoner, er et dilemma som fremtidige politibetjenter kan møte. Polititdannere er oppmerksom på dette, og på ulike måter søker man å bygge videre på de verdiene, holdningene og egenskapene som politistudenter mener de allerede er i besittelse av. Ved å kultivere politistudenters holdninger og evne til skjønnsvurdering, bidrar Politihøgskolen til å styrke politiet som en normativ anstendig institusjon.

Litteratur

- Aristoteles. *Den Nikomakiske etikk*. Oversatt av Arnfinn Stigen og Øyvind Rabbås.
- Chan, J. B.L. (2003). *Fair Cop. Learning the art of policing*. University of Toronto Press. Toronto Buffalo London.
- Christoffersen, S. A. (2011). *Profesjonsetikk. Om etiske perspektiver i arbeidet med mennesker*. Universitetsforlaget.
- Dalley, A. F. (1975). University and non-university graduated policemen: A study of police attitudes. *Journal of Police Science and Administration* 3, 458-468.
- De Schrijver, A. & Maesschalck, J. (2015). The development of moral reasoning skills in police recruits. *Policing: An international Journal of Police Strategies & Management*. 38 - 1 p. 102-116.
- Delattre, E. J. (2011). *Character and cops: Ethics in policing*. 6. utgave. Washington, D. C.: AEI Press.
- Egge, M., Strype, J. & Thomassen, G (2013). *Tillit til politiet etter 22. juli*. PHS Forskning 2012:5. Politihøgskolen.
- Fekjær, S.B., Peterson, O., & Thomassen, G. (2014). From legalist to Dirty Harry: Police recruits' attitudes towards non-legalistic police practice. *European Journal of Criminology*, 11 (6), 745 - 759.
- Finstad, L. (2014). Det konfliktfylte politiarbeidet. I P. Larsson, H. I. Gundhus, & R. Granér (Red.), *Innføring i politivitenskap* (s. 229-254). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Grimen, H. (2008). Profesjon og kunnskap. I I A. Molander & L. I. Terum (red.). *Profesjonsstudier*. Universitetsforlaget.
- Grimen, H. (2005). Profesjonsetikken sitt grunnlag. SPS Arbeidsnotat nr 6 - 2005.
- Hoel, L. & Christensen, E. (2016). Hvorfor velger politistudenter å bli politi? Om verdier, idealer og et trygt samfunn. *Nordisk politiforskning*. 3, no 1- 2016 p. 29-52.
- Hoel, L. (2011). *Å gjenopprette orden: En studie av politibetjentens praktiske kunnskap – i et fenomenologisk-hermeneutisk perspektiv*. Ph.d. i studier av profesjonspraksis. Profesjonshøgskolen. Universitetet i Nordland.
- Hoel, L. (2013). *Politiarbeid i praksis: Politibetjenters erfaringer*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hoel, L. (2015). Politibetjentens handlingsberedskap – en praktisk kunnskap for å være skodd for små og store hendelser. I: J. McGuirk & J. S. Methi (red.). *Praktisk kunnskap som profesjonsforskning*. Bergen: Fagbokforlaget, 199- 218.
- Lohne Lie, A. & Lagestad, P. (2014). *Arrestasjonsteknikk*. Gyldendal Akademiske. Oslo.
- Larsson, P., Gundhus, H.O.I., Granér, R. (2014). Politivitenskap - en introduksjon. I P. Larsson, H.O. I. Gundhus og R. Granér (red.). *Innføring i Politivitenskap*. Cappelen Damm Akademisk. Oslo.
- Larsson, P. (2010). Fra armsterke bondesønner til akademikerbarn: Om rekruttering til politiyrket. *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskap* 97 (2), 150-159.
- Larsson, P., Strype, J. & Thomassen, G. (2006). Hvem er politistudentene? I: G. Thomassen & T. Bjørge (red.). *Kunnskapsutvikling i politiet*. Forskningskonferansen 2006.
- Lauritz, L. E. (2009). *Spirande polisidentiteter: En studie av polisstudentenes och nya polisers professionelle identitet*. Doktorgradsavhandling. Umeå universitet.
- Manner, P.K (2010): *Democratic Policing in a Changing World*. Paradigm. Boulder, USA.
- Molander, A. & Terum, L. (2008). Profesjonsstudier - en introduksjon. I A. Molander & L. I. Myhrer, T.-G. (2014). Politiretten - samfunnsbeskyttelse og rettssikkerhet. I P. Larsson, H.O. I. Gundhus og R. Granér (red.). *Innføring i Politivitenskap*. Cappelen Damm
- Nortvedt, P. (2005). Profesjonsetikkens grunnlag. SPS arbeidsnotat nr. 7- 2005. Terum (red.). *Profesjonsstudier*. Universitetsforlaget.
- NOU 2009:12 (2009). *Et ansvarlig politi: Åpenhet, kontroll og læring*. Oslo: DSS.
- Paoline, E. A. III & Terrill, W. (2007). Police education, experience, and the use of force. *Criminal Justice and Behaviour* 34, 179-196.

Politihøgskolen. Fagplan Bachelor - Politiutdanning 2016 - 2019.

Roberg, R. R. (1978). An analysis of the relationships among higher education, belief systems, and job performance of patrol officers. *Journal of Police Science and Administration* 6, 336-344.

Shernock, S. K. (1992). The effects of college education on professional attitudes among police. *Journal of Criminal Justice Education* 3, 71-92.

Stortingsmelding nr. 42 2005 - 2006

Wieslander, M. (2016). Den talande Tystnaden. Utvärdering om anställdas uttrycksmöjligheter i polisområde Östargötland. Polismyndigheten.

Winnæss, P. & Helland, H. (2014). Politistudentene: Hvem er de og hvorfor vil de bli politi? *Nordisk politiforskning* 1 (2), 93-123.

Worden, R. E. (1990). A badge and a baccalaureate: Policies, hypotheses, and further evidence. *Justice Quarterly* 7, 565-592.